

Viszonzás Szakolczai Györgynek

Köszönöm Szakolczai György megjegyzéseit és kiegészítéseit, amelyek Keynes életrajzaival és szakmai munkásságának megítélésével foglalkoznak. Egyetértek vele: ez lett az esszé legnagyobb terjedelmű és így leghangsúlyosabb része, és nem az általánosabb mondanivaló az életrajz funkciójáról, az elméletek elfogadásának egyes kontextuális elemeiről, a tudományhatalmi intézményeket kontrolláló személyek és csoportok szerepéről, amely témák általánosabbak, és amelyeket eredetileg fontosabbnak tartottam. Keynes az ismertsége és a róla (mind az életéről, mind elméleti munkásságáról) szóló másodlagos, harmadlagos irodalom bősége miatt lett illusztratív példa ezekre a kérdésekre, és mivel a szélesebb kontextus, háttér ebben az esetben könnyen ismert lehet bárki számára, ezért gondolom elégségesnek ugyanazon életrajzi elemekkel és szakmai tartalommal kapcsolatban az egyes szerzők nagyon különböző értékítéletének az ismertetését és összehasonlítását. Keynes megítélése rendkívül sokféle és ellentmondásos, ez teljesen egyértelmű, ha akár csak azt nézzük meg *Dusek* [2022] 2. táblázatában, hogy ugyanazokról a tényekről milyen véleményeket alkotott Cord és Rothbard. Az esszé az eltérő véleményeket mutatta be, és abban nincs vita, hogy Keynes a 20. század egyik legbefolyásosabb közgazdásza volt, abban viszont van, hogy ez pozitív vagy negatív befolyást jelentett-e. Azt is többségi véleménynek gondolom, hogy Keynes egy jelentős iskolát alapított, de nézeteinek elfogadottsága soha nem volt teljes körű, népszerűsége az idővel is változott, ahogyan a javasolt gazdaságpolitikája – számos bírálója szerint – nem az ígért és várt hatást eredményezte.

Az alábbiakban három pontra reflektálok röviden. Először Keynes főszerkesztői voltának és elméleti nézeteinek a terjesztése közötti kapcsolatra vonatkozóan osztok meg néhány további történeti részletet, majd az életrajzok elfogult és kritikus besorolását indoklom, végül Szakolczai György egyik olyan felvetését érintem, amellyel nem foglalkoztam, nevezetesen Keynes szakmai teljesítményének megítélését.

Keynes mint az *Economic Journal* főszerkesztője

Számos jel mutatja, hogy Keynest saját eszméi terjesztésében, kritikusai visszaszorításában segíthette az, hogy a korszak egyik legbefolyásosabb folyóiratának a főszerkesztője volt. Az *Economic Journal* első számában az első főszerkesztő, Edgeworth azt írta, hogy minden közgazdasági iskolának és véleménynek pártatlanul helyet szeretnének adni. A folyóiratnak ezt a küldetését látta veszélyeztetve Pigou, amikor 1938. június 10-én kifogásolta a második főszerkesztőnél, Keynesnél, hogy az *Economic Journal* túl sokat foglalkozik Keynes könyvével:

„A jelenlegi számban nem kevesebb, mint hat tanulmány szól többé-kevésbé erről. Ez különösen szerencsétlen, lévén a téma a Főszerkesztő körül forog.” (*Aslanbeigui–Oakes* [2007] 45. o.)

Pigou szerint a folyóiratnak azt a szerepet kellene folytatnia, hogy valamennyi közgazdasági iskolát kiszolgálja, és nem csak egyet. Keynes válasza szerint most mindenki ezzel az új elmélettel és a tökéletlen verseny elméletével foglalkozik. Pigou nem volt meggyőzve, és inkább azt tartotta valószínűnek, hogy a szerzők, tudva azt, hogy Keynes a főszerkesztő, szívesebben küldtek Keynes elméletével kapcsolatos tanulmányokat a folyóiratnak, bízva abban, hogy Keynes közlésre elfogadja azokat. Pigou feloldhatatlan konfliktust látott a főszerkesztői magatartás kétféle elve között. Pigou szerint a főszerkesztő egy pártatlan, semleges döntőbíró az elméleti csatákban, míg Keynes felfogásában a főszerkesztő egy harcos, aki a forradalom erőit irányítja. Ezek a kifejezések nem Pigoutól származnak, hanem a Pigou kifogásait ismertető *Aslanbeigui–Oakes* [2007]-től, amely rendkívül részletesen több résztvevő közötti eredeti levelezéseket, a cambridge-i King's College archívumában található anyagokat feldolgozva tárgyal egyetlen epizódot, nevezetesen: hogyan kezelte Keynes Pigounak az Általános elmélettel szemben kritikus tanulmányát, amely 1937 szeptemberében jelent meg az *Economic Journal*-ban. A szerzőpáros az 1937 augusztusától 1938 márciusáig terjedő időszakra vonatkozóan 30 oldalon keresztül mutatja be, hogyan mozgósította Keynes a szövetségeseit Pigou kritikájának semlegesítésére, amely az Általános elmélet sikerére, elfogadására veszélyes lehetett volna a keynesi forradalomnak ebben a korai szakaszában. A hosszadalmas, olykor napokra lebontott részletekbe nem megyek bele. Pigou már 1932-ben is kifogásolta Keynes egyik főszerkesztői tervét, amikor is Keynes Pigou tanulmányához ugyanabban a számban tervezett egy kritikus főszerkesztői kommentárt írni. Ebben az esetben Pigou nem járult volna hozzá a tanulmány közléséhez, mert ezt Keynes főszerkesztői feladatai és elméleti ambíciói elfogadhatatlan összekeverésének tartotta (*Aslanbeigui–Oakes* [2007] 46. o.).

Aslanbeigui–Oakes [2007] szerint egy tudományos forradalomban a folyóiratok a gondolatok termelésének és cseréjének kritikus eszközei. Egy tekintélyes folyóirat egy agresszív, korlátlan mérlegelési jogkörrel rendelkező (a szerzőpáros kifejezései) főszerkesztő általi irányítása jelentősen befolyásolja a forradalom menetét azzal, hogy aránytalanul nagy hatalommal ruházza fel a főszerkesztőt annak meghatározásában, mi számít tudásnak egy tudományágban. A főszerkesztő keretezi

a kutatási programokat, néha megbízásokat ad tanulmányok vagy választanulmányok írására, a számára előnyös hozzájárulásokat közli, a kedvezőtleneket elveti vagy semlegesíti. (Mindez arra a korszakra érvényes főleg, amikor az egész világon csak néhány közgazdasági szakfolyóirat létezett. Ahogyan egyre újabb és újabb folyóiratok alapultak, úgy csökkent egy-egy folyóirat befolyása.) Ezeket az eszközöket a szerzőpáros hosszasan részletezi Keynesnek Pigou kritikájával, az arra adott válaszokkal kapcsolatos főszerkesztői döntései kapcsán. Egyedül Keynes ismerte a Pigou kritikus cikkével kapcsolatos információkat, s ezekből másokkal annyit és akkor osztott meg, amennyit és amikor jónak látott. Nincs bizonyíték arra, hogy Pigou tudott Keynes taktikájáról. Keynes viszont tudta, mit tesz: bátorította azokat a kutatókat, akik publikációjukkal segíthették forradalmát, fegyverként használva a folyóiratot az ellenséggel szemben (*Aslanbeigui–Oakes* [2007] 47. o.). A militáns hangvétel a szerzőpárosé. A cikk elején Clausewitz háborús stratégiájához hasonlítják Keynes főszerkesztői stratégiáját: Keynes kihasználta az ígéretes lehetőségeket a harcra, abból kiindulva, hogy a pillanatnyi körülmények ismerete döntő fontosságú a tudás termelésében és terjesztésében. A körülményektől függően osztott meg vagy tartott vissza információkat, felvilágosította, összezavarta vagy megtévesztette szövetségeseit és ellenfeleit egyaránt. Az információk korlátozott terjesztése különösen akkor volt fontos, ha az ő szövetségesei egymással nem voltak szövetségesek. Ilyenkor annak megfelelően korlátozta ismereteiket, hogy azok megfeleljenek céljainak. Az ellenfeleinek szelektíven adott ki úgy információkat, hogy az gyengítse őket, és erősítse a saját pozícióit (uo. 17. o.).

A Keynes főszerkesztői elfoglaltságára vonatkozó egykorú írásos bizonyítékok hiánya nem jelentené azt, hogy informálisan ne kifogásolhatták volna tevékenységét, különösen, hogy a bírálóat egzisztenciális hátránnyal is járhatott. De mind a kortársak, mind az utókor meg tudja ítélni ezt a helyzetet. A kifogásról Pigou észrevételein kívül is maradt fenn dokumentum. Moggridge az *Economic Journal* és a *Royal Economic Society*¹ megalakulásának századik évfordulójára megjelent történeti tanulmánykötetben idézi Edwin Cannant, aki akkor a Királyi Közgazdasági Társaság egyik vezetője, tanácsának a tagja volt. Cannan 1934. februári megjegyzése szerint Keynes nem ideális a főszerkesztői pozícióra, mert az olyan személyt kívánna, akinek nincsenek saját nézetei, és aki nagy tiszteletben tartja más emberek nézeteit (*Moggridge* [1990] 152. o.). Moggridge közöl néhány tanulmányt elutasító levelet is, de ezek nem jelentik Keynes elfoglaltságát, inkább csak stílusát mutatják:

„Világosnak tűnik számomra, hogy tanulmánya jelen formájában félkész, és nem alkalmas a publikálásra. Nem vagyok képes időt megtakarítani az elég gondos átolvasásához, megtudni, hogy vajon van-e benne valami a mélyében. Egy kicsit túlbonyolítottnak találok, amiből, attól tartok, az olvasó keveset vagy semmit sem tudna érteni. Nem világos az sem, hogy mire szeretne kilyukadni, sem az, hogy hova tart. És mind emögött kétségeim vannak afelől, hogy az Ön által alkalmazott módszer képes-e segíteni ebben a konkrét problémában.” (*Moggridge* [1990] 149. o.)

¹ Királyi Közgazdasági Társaság, 1912-ig Brit Közgazdasági Társaság volt a neve.

Egy másik szerzőnek azt írta:

„Hajlok arra a véleményre, hogy a tanulmány álságos, félrevezető, nem meggyőző és talán rossz.” (Uo. 149. o.)

Az elfogult, semleges, kritikus felosztásról

Szakolczai György többször hiányolja az egyes vélemények, értékítéletek mögötti bizonyítékokat, részleteket. Kifogásolja az elfogult, semleges és kritikus kategorizálást is. Ebben az elfogultság hétköznapi értelme és a szerzők által használt (dicsérő vagy elmarasztaló) jelzők figyelembevétele alapján jártam el. A pozitív és a kritikus (negatív irányban elfogult) szerzők is gyakran élnek az elhallgatás, kiemelés, szelekálás, leegyszerűsítés, félreértelmezés, eltorzítás eszközeivel, olykor tárgyi tévedéseket elkövetve, a pozitív és negatív jelzők gyakori használata mellett. Ezek nem a szakértő objektivitás szellemében megírt munkákra, hanem az emlékezetpolitika valamilyen ideológia alapján készült írásaira jellemző technikák.

Mindezt elég részletesen, példákkal alátámasztva mutattam be Nicolas Wapshott könyvével kapcsolatban a Gondolatok Hayekről, Keynesről és a Keynes–Hayek-vitáról című esszémben, amelyben jóval nagyobb rész foglalkozik Hayekkel, mint Keyneszel, hasonlóan Wapshott könyvének terjedelmi arányaihoz. Wapshott – már a könyv hátoldalán is – rosszul fogalmazza meg a Keynes–Hayek-vita lényegét, amikor azt állítja, hogy az az állami beavatkozás és a szabadpiacok erényeiről szól. Nagyon hosszú a listája annak, amiben Hayek elfogadja és indokoltnak tartja az állami beavatkozást (*Dusek* [2014] 11. o.).

A leglényegesebb pont, amiben Keynesnek és Hayeknek eltért az álláspontja, az aggregált kereslet kormányzati költségek révén történő növelésének a hatása. Ehhez társul még a makrokereslet és a munkaerő iránti kereslet közötti viszony jellegének a megítélése. Ez a Keynes–Hayek-vita érdemi, elméletileg is vizsgálható, valamint gazdaságtörténetileg, a gyakorlatban is hosszú időszakon és sok országban megfigyelhető kérdése.

Ami Rothbard összefoglaló értékelését illeti, azt nem interpretáltam, hanem (az angolról magyarra fordítást leszámítva) szó szerint ismertettem. Az idézett munka életrajzi jellegű volt, nem Keynes elméletét részleteiben értékelő, de Rothbard életműve nagyjából húsz könyvből és jóval több tanulmányból áll, amelyekben sokat foglalkozott Keynes elméletének tartalmával is. Például a *Man, Economy and State* című, csaknem ezeroldalas munkájában több helyen tárgyalta Keynes rendszerének hibáit, személyeskedés nélkül (*Rothbard* [1962]). Rothbard történeti munkáinak stílusa vitatkozó volt, jelzői, szóhasználata túlságosan (és indokolatlanul) is erőteljes, hiperkritikus, nem mértéktartó: nála voltak rossz közgazdászok (mint Keynes) és jó közgazdászok. Utóbbiak az osztrák közgazdaságtan táborába tartoztak. Kétkötetes, nagyszabású elmélettörténeti munkájában a tudományág történetét osztrák szempontból elfogultan írta meg, nyereségek és veszteségek cikcakkos történeteként bemutatva, amelyben az előrehaladást a hanyatlás, majd az elvesztett

tudás visszaszerzésének időszakai követik. Adam Smith szerint hanyatlás volt, Ricardo még inkább. A munka harmadik kötete (amelyet korai halála miatt nem tudott megírni) foglalkozott volna a marginális forradalommal (aminek szubjektív megközelítése Rothbard értelmezése szerint haladás, korábbi középkori előzmények újrafelfedezése), majd Marshall és Keynes munkásságával, amely visszaesés a korábban már felhalmozott ismeretekhez képest. Ebbe az értelmezési keretbe illik Keynes megítélése, aki szerint modern zsargonnal átítatott, rég meghaladott merkantilista elméleteket elevenített fel. A Keynes elméleti rendszerének, megközelítésének központi elemeit cáfoló indokai másoknál is megtalálhatók, ezek egy részével foglalkozom a következőkben.

Keynes életművének értékeléséhez

Keynes életművét az elmúlt évtizedekben olyan sokan értékelték már részleteiben, hogy újdonságot ezen a téren már nem lehet mondani, különösen a 450 oldalas *Hazlitt* [1959] megjelenését követően, amely fejezetről fejezetre, néhol mondatról mondatra tárgyalja Keynes Általános elméletének szakmai tartalmát. Ezeknek a részleteknek az összefoglalásától eltekintek, mert nem lehetséges néhány mondatban. Szakolczai György értékelésének első pontjára reflektálok csak röviden, utalva a témához kapcsolódó korábbi hosszabb áttekintésekre. Szakolczai György négy pontos összefoglaló értékelésének első pontja szerint Keynes egyik meghatározó műve „a makroökómia mint önálló tudomány, és ezzel a mikroökómia mint önálló tudomány – a közgazdaságtan e két ága – megalapítása”. Ezzel részletesebben és több helyen foglalkoztam a már említett 2014-es esszémben, ezért itt csak röviden érintem a kérdést. Úgy gondolom, hogy Keynes rendkívüli mértékben hozzájárult a makroökómiaának a korábban egységes gazdaságelméletéről való leválásához és a makroökómiai aggregátumok és átlagok közötti statisztikai kapcsolatok mikroökómiai alapozást nélkülöző elemzésének népszerűvé válásához. Ezt Szakolczai Györggyel együtt sokan előrelépésnek tartják, én – szintén sokakkal, másokkal együtt – visszalépésnek tartom. Hayek többek között így vélekedett:

„Meg voltam győződve, hogy nemcsak az ő [Keynes] konkrét következtetései voltak rosszszak, de a makroökómia egész megalapozása is, ezért azt kívántam megmutatni, hogy vissza kellene térnünk a mikroökómiaához. A makroökómiai megközelítés a természettudósoktól származik, miszerint lehetséges bármire is következtetni aggregátumok és átlagok hatásai nagyságainak méréséből.” (*Kresge-Wenar* (szerk.) [1994] 82. o.)

Keynes a keynesi típusú makroökómiaát „fedezte fel”, az aggregátumok közötti kapcsolatok mikroösszetevőktől függetlenített, leegyszerűsített és megtévesztő vizsgálatát. Mindez nem volt előzmények nélküli, Ricardo „gabonája” egy hasonló antirealisztikus egyesítése volt az összes mezőgazdasági terméknek – mint az aggregált termelési függvény vagy az aggregált munkaerő-kínálat. Hasonlóan a jövedelmeknek a nagy, aggregált osztályok (földesurak, tőkések, munkások) közötti eloszlásának ricardói vizsgálata az ilyen típusú aggregált szemlélet megnyilvánulása

(Dusek [2014] 30. o.). Nem önmagában az aggregált szemlélet a problémás és megtevesztő eredményeket szolgáltató, hanem a mikroösszetevőktől és a makrokapcsolatok mögötti mechanizmusok bemutatásától való eltekintés.

Hivatkozások

- ASLANBEIGUI, N.–OAKES, G. [2007]: The Editor as Scientific Revolutionary: Keynes. The Economic Journal, and the Pigou Affair, 1936–1938. *Journal of the History of Economic Thought*, Vol. 29. No. 1. 15–48. o.
- DUSEK TAMÁS [2014]: Gondolatok Hayekről, Keynesről és a Keynes–Hayek-vitáról. *Tér, Gazdaság, Ember*, 2. évf. 2. sz. 9–35. o.
- DUSEK TAMÁS [2022]: Keynes sikerességének és népszerűségének okai Keynes életrajzai szerint. *Közgazdasági Szemle*, 69. évf. 9. sz. 1048–1072. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2022.9.1048>.
- HAZLITT, H. [1959]: *The Failure of the New Economics. An Analysis of the Keynesian Fallacies*. D. van Nostrand Company, Princeton, NJ.
- KRESGE, S.–WENAR, L. (szerk.) [1994]: *Hayek on Hayek. An Autobiographical Dialogue*. Routledge, London, <https://doi.org/10.4324/9781138400092>.
- MOGGRIDGE, D. E. [1990]: Keynes as Editor. Megjelent: *Hey, J. D.–Winch, D. (szerk.): A Century of Economics: 100 Years of The Royal Economic Society and the Economic Journal*. Basil Blackwell, Oxford, 143–157. o.
- ROTHBARD, M. N. [1962]: *Man, Economy, and State: A treatise on economic principles*. David van Nostrand Company, Princeton, NJ.

Dusek Tamás